Dr hab. Ewa Letkiewicz, prof. UMCS

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Aleksandry Jatczak-Repeć, *Postmodernizm w modzie lat 70. XX wieku. Pluralizm stylistyczny i zmiany na globalnym rynku mody ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w Polsce*, vol. 1-2, Warszawa 2019,

przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Anny Sieradzkiej, prof. UW,

Wydział Historyczny

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Jatczak-Repeć została sporządzona z uwzględnieniem wymogów stawianych pracom doktorskim, określonym w art. 187.1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018[1]. Wymogiem Ustawy jest, aby rozprawa prezentowała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej; przedmiot rozprawy doktorskiej ma stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne; rozprawa doktorska może być pracą pisemną, w tym monografią naukową, zbiorem opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, pracą projektową, konstrukcyjną, technologiczną, wdrożeniową lub artystyczną, a także samodzielną i wyodrębnioną częścią pracy zbiorowej; do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim.

Odnosząc się do tych wymogów, przy ocenie rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Jatczak-Repeć, należącej do dziedziny nauk o sztuce, uwzględniłam następujące kryteria oceny jakości pracy naukowej: merytoryczne, metodologiczne, formalne i edytorskie.

---

[1] Art. 187.1, Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku, *Stopnie i tytuły w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Nadawanie stopnia doktora*, (Dz. U. 2018, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, poz. 1668).

1. Ocena zasadności podjęcia problematyki sformułowanej w tytule rozprawy

Historię mody lat 70. XX wieku w krajach świata zachodniego wnikliwie już przebadano, natomiast odnośnie Polski problematyka historii mody z tego okresu jest polem dopiero rozpoznawanym.

W czasach PRL-u na przeszkodzie w rozwinięciu badań nad historią mody w Polsce, stała sytuacja polityczna i idące za nią względy światopoglądowo-ideologicznej poprawności. Moda kreowana generalnie pod dyktando projektantów zachodnich za „żelazną kurtyną" odczytywana była jako źródło kapitalistycznej indoktrynacji i zagrożenie socjalistycznego porządku.

Dodatkowo źródłem deprecjacji tematyki mody była duża część polskich historyków sztuki, kierujących swoją uwagę na zagadnienia tzw. „sztuki wysokiej" i spychających modę poza margines naukowego dyskursu.

Dopiero w ostatnim czasie w Polsce zaczyna pojawiać się rozumienie wagi problematyki mody jako ważnego komponentu: życia codziennego, kultury, twórczości, ale także procesów socjologicznych, gospodarczych i politycznych oraz idących za nimi zmieniających rzeczywistość uwarunkowań światopoglądowych.

Kiedy w latach 90. XX wieku, po upadku socjalizmu, nastąpiła pełniejsza konfrontacja polskiej myśli humanistycznej ze światową, okazało się, że w badaniach nad modą – podejmowanych w świecie zachodnim systematycznie od lat powojennego boomu gospodarczego i rozwijającego się konsumpcjonizmu – jesteśmy zapóźnieni o dziesiątki lat.

W Polsce, pierwsze omówienia dotyczące wybranych zagadnień historii mody w PRL pojawiły się pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. Do nielicznych prac na tym polu dołącza dysertacja mgr Aleksandry Jatczak-Repeć poświęcona postmodernizmowi w modzie lat 70. XX wieku uwzględniająca sytuację mody w Polsce.

Na potrzeby rozpoznania tego zagadnienia, Autorka daje nie tylko oparty na głębokiej erudycji opis zachodniej mody z tamtego czasu, ale projektuje oryginalną narrację kształtującego go procesu, wydobywając szczególnie elementy użyteczne dla zrozumienia mechanizmów jakie kształtowały modę w Polsce w tamtym czasie. Podejście takie, w sytuacji skąpości bezpośrednich przekazów na temat mody w Polsce jest szansą na pełniejsze dotarcie do

zrozumienia kluczowych zagadnień, kryjących się pod nielicznymi zachowanymi świadectwami mody tamtych czasów.

Z całym przekonaniem mogę stwierdzić, że ta oryginalna dysertacja po raz pierwszy podejmuje próbę ogarnięcia charakterystyki tytułowego zagadnienia w perspektywie rzucającej światło na sytuację w Polsce. Autorka określiła dokonania wybranego okresu skupiając się na węzłowych problemach i postaciach postmodernizmu, wpływających na kształtowanie się mód. Przywołała i zanalizowała ich prace zebrane na podstawie źródeł pisanych, zachowanych dzieł, unikalnej ikonografii fotograficznej, filmowej, a także współczesnych relacji twórców i odbiorców.

Treść rozprawy została oparta o nieznane lub mało znane fakty dotyczące mody lat 70. w Polsce, pozyskane w wyniku kwerend własnych lub badania mało rozpoznanych źródeł pisanych i ikonograficznych, wykorzystanych zgodnie z prawami autorskimi.

Wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanych wcześniej zasobów dotyczących mody w Polsce sprawia, że rozprawa mgr Aleksandry Jatczak-Repeć jest pierwszą obszerną pracą poświęconą tej problematyce, a tym samym spełnia jeden z najbardziej podstawowych postulatów nauki, jakim jest zdobywanie nowej, potwierdzonej wiedzy i poszerzenie dyskursu naukowego o nieznane obszary.

2. Ocena trafności celu rozprawy i ocena korzyści poznawczych dla dyscypliny historii sztuki oraz pokrewnych dyscyplin

W krótkim wstępie poprzedzającym dysertację Autorka wskazała problemy, z jakimi musi zmierzyć się badacz historii mody i wyjaśniła zasadność przedstawienia szerokiej, globalnej prezentacji zjawisk mody, na tle których osadzona została sytuacja mody w Polsce lat 70. XX wieku. Zdaniem Autorki takie ujcie gwarantuje zrozumienie procesów dokonujących się w Polsce, kształtowanych pod wpływem ewolucji mody na Zachodzie. Wobec skąpości i fragmentaryczności polskich źródeł i braku poważnej historiografii na temat mody w Polsce w latach 70. ubiegłego wieku jest to obecnie optymalne podejście badawcze.

Szkoda, że o celach, jakie Autorka wyznaczyła do zrealizowania, możemy dowiedzieć się jedynie z anglojęzycznego streszczenia zamieszczonego w rozprawie. Możemy przeczytać tam, że wiodącym zamierzeniem dla Pani Aleksandry Jatczak-Repeć było pokazanie głębokich

zmian i procesów, jakie dokonywały się na gruncie powojennej mody w świecie Zachodu. Autorkę interesowała ich kulminacja w latach 70. XX wieku, z modą ulegającą dyktatowi postmodernistycznych prądów myślowych dopuszczających synkretyzm stylistyczny, dowolne przetwarzanie ugruntowanych tradycją wzorów i metod doprowadzających do znaczących zmian w branży mody.

Autorka przedstawia to bardzo ciekawie i kompetentnie, ale w tej części dysertacja ma charakter addytywny a jej konstrukcja opiera się na opracowaniach dotyczących historii mody lat 70. ubiegłego wieku na zachodzie. Natomiast wątkiem dużo bardziej kreatywnym i cennym poznawczo jest usytuowanie mody w Polsce na tle globalnych przemian modowych, pokazanie, jak bardzo moda w naszym kraju wpisuje się w nurty światowe dostosowując się do aktualnych, miejscowych uwarunkowań.

Wyznaczone cele zrealizowała Autorka bardzo dobrze pokazując, jak różnorodnym czynnikom podlega świat mody i jak moda wpływa (często w sposób bezrefleksyjny) na jednostki i grupy. Z najważniejszych uwarunkowań wskazanych przez Autorkę wymienię, pojawienie się na przełomie lat 50. i 60. XX wieku nowego, masowego klienta, jakim stała się młodzież. Fakt ten implikował ważne konsekwencje. Elitarne, renomowane ośrodki mody zaczęły tracić znaczenie jako miejsca dyktujące obowiązującą modę. Pozycję tę utraciły na rzecz rozproszonych, młodych twórców pracujących dla małych butików w wielu stolicach świata. Niektórzy z nich uzyskali wpływową rolę w kształtowaniu mody subkultur. Autorka szerzej zanalizowała zjawisko rewolucyjnej pary projektantów z Londynu, McLaren – Westwood, którzy dokonali przewrotu nie tylko w sferze modowej ale też politycznej, obyczajowej, estetycznej. Za ich sprawą doszło także do silnego związania mody z muzyką co natychmiast znalazło naśladowców w całym świecie, również w Polsce, mimo istnienia „żelaznej kurtyny". Rzesze fanów starały się naśladować sposób zachowania i ubierania swoich muzycznych idoli.

Pani Aleksandra Jatczak-Repeć wyjaśnia kulisy pracy i sukcesów młodych projektantów mody lat 70. XX wieku. Kreatorzy mody w Europie i Stanach Zjednoczonych szybko reagowali na potrzeby klientów, projektując niezbyt drogą, utrzymaną w jednym stylu odzież wraz z akcesoriami: butami, torbami, nakryciami głowy, etc. Z polskich butików, jednym z pierwszych jakie powstały w PRL był sklep z gotową odzieżą, założony przez głośną projektantkę mody Jadwigę Grabowską. Według konstatacji Autorki – butik Grabowskiej przypominał raczej współczesne sklepy z odzieżą second-hand. Bliższe idei butików były dopiero miejsca powstałe w drugiej połowie lat 70. XX wieku, prowadzone przez Grażynę Hase czy Barbarę Hoff.

Wśród ważnych uwarunkowań kulturowych, społecznych, politycznych wpływających na historię mody omawianego czasu, Autorka wymienia uwarunkowania technologiczne związane z wynalazkiem i zastosowaniem przez przemysł modowy nowych materiałów sztucznie wytworzonych, wolnych jeszcze od złej sławy, które od lat 50. rozpoczęły swój tryumfalny pochód w świecie mody.

Nie da się wspomnieć o wszystkich kolejnych kwestiach poruszanych przez Doktorantkę – jest ich wiele. Wnikliwie nakreślony obraz lat 70. XX wieku wzmacniają i dopełniają informacje ze świata szeroko rozumianej kultury funkcjonujące w nurcie postmodernizmu: muzyki, filmu. literatury, designu, sztuk plastycznych.

Realizacja założonych celów dokonana przez panią Aleksandrę Jatczak-Repeć jest, w mojej ocenie, istotna nie tylko dla dyscypliny historii sztuki - która zyskała nową wiedzę odnośnie historii polskiej mody, ale także wniosła istotne informacje przydatne dla muzealników, historyków kostiumu i historyków designu, historyków kultury i dyscyplin pokrewnych. Dotychczasowe ustalenia Autorki stwarzają perspektywy dalszych, pogłębionych badań zwłaszcza na polskim gruncie gdzie okres PRL, chociaż dobrze pamiętany przez dużą część Polaków, jest okresem zbyt wielu jeszcze „białych plam" i stanowi wielkie wyzwanie dla przyszłych badaczy.

3. Omówienie i ocena procedur badawczych

Autorka, pisząc we wstępie o niedostatku naukowych opracowań poświęconych historii mody w Polsce mało precyzyjnie określiła swój przedmiot badań, skazując czytelnika na dedukcję, że wspomniane niedostatki wypełni jej dysertacja. Nie wiemy jednak, które z niedostatków Pani Jatczak-Repeć ma na myśli, które z nich staną się jej przedmiotem zainteresowania.

Odczuwa się również brak definicji tytułowego zagadnienia mody - a jest ich wiele. Która z definicji jest przyjęta na potrzeby pracy? Tego nie wiemy.

Szkoda, że wymieniane tylko przygodnie nazwiska wielkich teoretyków kultury - ważnych w kontekście historii mody - Georga Simmla (wspomnianego krótko jako autora teorii drop down), Thorsteina Veblena (z teorią klasy próżniaczej) a także nie wymienionych klasyków ważnych dla teorii mody jak: Edward Sapir, (*Kultura, język, osobowość*, przeł. B. Stanosz, R.

Zimand, Warszawa 1978), Norbert Elias (*Przemiany obyczajów w cywilizacji Zachodu,* przeł. T. Zabłudowski, Warszawa 1980), Rene König, *Potęga i urok mody,* przeł. J. Szymańska, Warszawa 1979) nie znalazły swego miejsca w omówieniu teorii mody.

Pierwsze, pobieżne przejrzenie pracy zaskoczyło mnie ilością włączonych cytatów zaczerpniętych z różnych źródeł. Nie można ich jednak usunąć bez straty dla całości dzieła. Trafność, barwność, dosadność przywołanych fragmentów stanowią dodatkowy walor tej pracy. Świadczą one nie tylko o erudycji Doktorantki, lecz o umiejętności mapowania tematu – intelektualnej czynności budowania jego spójnego, uporządkowanego wewnętrznie obrazu, na który składają się treści wyłowione z informacji pochodzących z różnego rodzaju środków przekazu, często o odległej proweniencji: z wywiadów, pamiętników, filmów, katalogów wystaw, albumów, stron internetowych. Umiejętność kreatywnego poruszania się w tym różnorodnym środowisku, z jednoczesnym utrzymaniem się na kursie wywodu jest dobrym prognostykiem na przyszłość do prowadzenia przez Panią magister w pełni już samodzielnych prac.

4. Omówienie i ocena formalnej struktury pracy

Recenzowana praca składa się z dwóch tomów. Tom pierwszy, liczący 322 strony, stanowi teoretyczną podstawę rozprawy. Został on podzielony na dziewięć oznaczonych numerycznie rozdziałów. Główną część pracy poprzedza anglojęzyczny *Abstrakt of the Doctoral Dissertation* (s. 2-3). Dalej *Wstęp* z wyodrębnionym *Stanem badań* (s. 6-11). Za częścią numerowaną znalazła się *Bibliografia* (s. 304-322).

Przyjęty przez Autorkę problemowy układ treści pracy, jest trafny. Pozwolił w pełni zaprezentować złożoność i wielowątkowość poruszanych zjawisk.

W tomie drugim, zgromadzone zostały ilustracje przywołane w pracy. Tom ten otrzymał własną numerację ciągłą. W zbiorze znalazły się 444 ilustracje. Stanowi on dobrą podbudowę do części opisowej. Ilustracje otrzymały wyczerpujące opisy i jednakową formę wizualną.

Podział dysertacji na dwa tomy – chociaż uciążliwy przy czytaniu wymagającym równoległego śledzenia tekstu tomu pierwszego, konfrontowania treści z fotografiami tomu drugiego – był

dobrym wyjściem zważywszy na objętość pierwszego tomu dysertacji. Każdy z tomów, przy zachowaniu swojej tematycznej odrębności, tworzy spójną całość.

5. **Ocena formalnej i edytorskiej strony pracy. Ocena poprawności i trafności ujęć graficznych, fotografii**

Dysertacja doktorska mgr Aleksandry Jatczak-Repeć jest poprawna z formalnego punktu widzenia. Język wywodu jest logiczny, zwięzły i zrozumiały.

Stosowana terminologia jest zgodna z normami naukowymi i zasadami przyjętymi w dyscyplinie historii sztuki. Stosowana jest konsekwentnie w całej pracy.

Dysertacja jako całość dowodzi, że Autorka posiada umiejętność konstrukcji tekstu naukowego. Część teoretyczna dysertacji tworzy logiczną strukturę, zachowuje właściwe proporcje poszczególnych części i rozdziałów. Rozdziały i podrozdziały otrzymały konsekwentnie stosowane oznaczenia.

Część ilustracyjną cechuje staranność wykonania. Symbolika oznaczeń jest przejrzysta, jednoznacznie zrozumiała, konsekwentnie stosowana dla wszystkich kart.

Opisy bibliograficzne, zestawienia, rygorystycznie utrzymują standardy przyjęte w naukach humanistycznych.

6. **Ocena dysertacji pod kątem wymogów określonych w art. 187.1, ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku, *Stopnie i tytuły w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Nadawanie stopnia doktora*, (Dz. U. 2018, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, poz. 1668)**

Rozprawa mgr Aleksandry Jatczak-Repeć w znaczący sposób poszerza dotychczasową wiedzę historii sztuki o nieznane fakty dotyczące historii mody lat 70. XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w Polsce. Doktorantka wykazała się sprawnością, operatywnością w kompletowaniu rozproszonych materiałów i twórczym ich wykorzystaniem. Wyraziście wyeksponowała nowatorskie aspekty rozprawy na tle dotychczasowej wiedzy istniejącej w tym zakresie. Doktorantka prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie historii sztuki oraz

umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedmiot rozprawy doktorskiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych. Rozprawa doktorska jest monografią naukową. Do niej zostało dołączone streszczenie w języku angielskim.

Wnioski końcowe

Podsumowując recenzję stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Aleksandry Jatczak-Repeć, przygotowana pod opieką promotorską dr hab. Anny Sieradzkiej, prof. UW, jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego a Doktorantka wykazuje się wiedzą teoretyczną w dziedzinie nauk humanistycznych.

Nowe wartości jakie dysertacja wnosi do nauki, jakość przeprowadzonych badań, zastosowane metody, wkład Autorki w poszerzenie wiedzy o postmodernizmie w modzie lat 70. XX wieku a także staranne przygotowanie rozprawy od strony formalnej, zasługują na ich upublicznienie poprzez druk pracy z uwzględnieniem poczynionych uwag.

Wnioskuję o dopuszczenie mgr Aleksandry Jatczak-Repeć do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

E. Leśniewicz

Lublin, 14. 02. 2020 rok.